

Тітаренко К.

курсант III курсу навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: к.ю.н., доц.,

доцент кафедри кримінального права НАВС

Акімов М.О.

ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Як відомо, під час кримінально-правової кваліфікації різні склади злочинів можуть одночасно характеризуватись і низкою спільних рис, і відмінними ознаками, що їх відрізняють. Наука кримінального права визначає такі склади злочинів як суміжні. Серед інших до них належать і посягання на власність, пов'язані із розкраданнями, – крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, шахрайство, привласнення, розтрата, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем.

Ці злочини становлять одну із найпоширеніших і найнебезпечніших груп суспільно небезпечних діянь, оскільки посягають на одне із найбільших цінних соціальних благ – право власності. За наявності однакового родового об'єкта, суб'єкта та суб'єктивної сторони питання надійного відмежування таких складів злочинів має підвищену актуальність та свідчить про особливу потребу напрацювання належної слідчо-судової практики.

Чинна постанова Пленуму Верховного Суду від 06.11.2009 № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» певною мірою роз'яснює основні відмінності відповідних статей розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України. Маючи як теоретично значущий, так і прикладний характер, вона повинна застосовуватись при кваліфікації, але тим не менше не вирішує остаточно всі проблеми, що виникають при розмежуванні перерахованих вище злочинів, особливо за умов відсутності одночасного посягання на такі об'єкти як здоров'я або життя особи.

Чим, наприклад, відрізняється шахрайство від крадіжки? Звернемось до предмета злочину. При крадіжці це конкретні предмети, належні до приватної, державної, муніципальної, власності громадських об'єднань тощо. Натомість предметом шахрайства може бути не тільки майно, а й право на таке майно (наприклад, певні документи, що надають особі право вступити у спадщину, отримати майно за заповітом, вимагати виконання майнових зобов'язань та ін.). Також різниця полягає у об'єктивній стороні, зокрема, за характером і змістом передачі майна. Досить часто злочинці для скоєння крадіжки використовують певні обманні дії для того, щоб спростити собі доступ до майна та заволодіти ним. Проте такі обманні дії є лише допоміжними на етапі заволодіння майном. На відміну від цього при шахрайстві спосіб обману (а так само і зловживання довірою) є основним (обов'язковим). Також при шахрайстві винному при передачі майна передаються і певні повноваження власника або хоча б їх частина, що виключено при крадіжці [1, с. 350].

Слід також важити на особливості кримінально-правової оцінки шахрайства за наявності особливо кваліфікуючої обставини – вчинення даного злочину з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України). Одним із поширених прикладів такого кібершахрайства є фішинг – дії винної особи, спрямовані на отримання від потерпілого конфіденційної інформації (даних для входу в Інтернет (імені, паролю), відомостей про кредитні картки тощо). Слід наголосити, що всі дії потерпілого вчинюються добровільно, через нерозуміння того, що особа робить насправді (не маючи повної інформації, тобто будучи введеною в оману). Таким чином, особа, щодо якої вчинюється злочин, добровільно передає майно або право на таке майно, що нехарактерно для комп'ютерних злочинів. Найчастіше потерпілий дізнається про спричинену йому шкоду тільки через певний проміжок часу (наприклад, перевіривши баланс своєї кредитної картки і побачивши нульовий результат). Безпосередній або опосередкований контакт між винною особою та потерпілим обов'язково має місце при вчиненні шахрайства, бо впливу піддається

сама психіка людини; маніпуляція ж електронно-обчислювальною технікою та внесення змін до комп'ютерних даних має суто технічний характер.

Якщо звернутися до міжнародної практики, то, наприклад, у ФРН подібні дії кваліфікуються як намір отримати для себе або третьої особи майнову вигоду шляхом завдання шкоди майну іншої особи, впливаючи на результат обробки даних внаслідок неправильного створення програм, використання неправильних або неповних даних, шляхом неправомірного використання даних або іншого неправомірного впливу на результат обробки даних» (§ 263а), а в Австрії – як майнова шкода, завдана з метою отримання незаконної вигоди для злочинця або третьої особи, шляхом впливу на процеси автоматизованої обробки даних за допомогою спеціальних програм, введення, зміни або знищення даних або іншим способом, що впливає на процес обробки даних» (ст. 148а) [2]. З формулювання диспозицій зазначених цих статей можна зрозуміти, що об'єктом є не комп'ютер і не процеси автоматизованої обробки даних, а спеціальні програми, за допомогою якого особа вчиняє діяння. На нашу думку, це формулювання є більш правильним.

Що ж до питання відмежування злочинів, передбачених ст.ст. 190 та 191 КК України, то при детальному вивченні ознак об'єктивної сторони кожного з наведених складів злочинів звертає на себе увагу той факт, що зловживання довірою власника або уповноваженої особи має місце в обох випадках. Але якщо при шахрайстві зловживання довірою є способом незаконного заволодіння чужим майном, то привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем чиняться щодо майна, яким винний вже володіє. Крім цього, характерною ознакою шахрайства є омана, за допомогою якої злочинець отримує від осіб, введених ним в оману, майно, яким вони володіють чи розпоряджаються [3, с. 80].

Відповідно до пункту 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 № 3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» при відмежуванні шахрайства з фінансовими ресурсами від шахрайства слід виходити зі змісту і спрямованості умислу особи, мотиву, мети та моменту їх виникнення. Якщо винна особа надавала завідомо неправдиву інформацію з метою привласнення коштів у вигляді субсидії, субвенції, дотації чи кредиту, її дії потрібно кваліфікувати як готування до заволодіння чужим майном шляхом шахрайства чи замах на вчинення цього злочину, а в разі фактичного одержання коштів на свою користь чи на користь інших осіб – як закінчене шахрайство за відповідною частиною ст. 190 КК. Так само кваліфікуються дії особи, яка мала умисел на привласнення лише частини одержаних коштів [4]. Варто додати, що шахрайство з фінансовими ресурсами може бути вчинене і шляхом подання завідомо неправдивої інформації з метою одержання пільг щодо податків, унаслідок якого державі заподіяно матеріальну шкоду у вигляді ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах. Такі дії підпадають під ознаки ч. 2 ст. 222 КК України, і за відсутності інших (крім розміру завданої шкоди) кваліфікуючих ознак їх кваліфікація за чч. 1 або 2 ст. 212 КК України не потрібна [5, с. 27].

Шахрайство має певні спільні риси із суспільно небезпечними діяннями, пов'язаними із виготовленням або збутом підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. У даному випадку теж необхідно звертатися до керівних роз'яснень пленуму Верховного Суду України. У постанові від 12 квітня 1996 року № 6 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей цінних паперів» вказано, що виготовлення з метою збуту або збут підроблених грошових знаків і державних цінних паперів, які вилучені з обігу і мають лише колекційну цінність, не містять складу даного злочину. За наявності необхідних підстав, а також у тих випадках, коли очевидна невідповідність грошового знака чи державного цінного папера справжнім виключає їх участь в обігу, а інші обставини справи також свідчать про те, що умисел винної особи був спрямований лише на обман окремих громадян з метою заволодіння їх майном, такі дії мають кваліфікуватись як шахрайство [6].

Водночас практиці відомі і випадки, коли певні суспільно небезпечні діяння подібні до шахрайства за своєю об'єктивною стороною, а також за направленістю умислу та мотивом

(корисливим). Як приклад можна навести фіктивне банкрутство, при якому ознакою розмежування виступає суб'єкт злочину (при фіктивному банкрутстві він спеціальний) [7, с. 39].

Підбиваючи підсумки, маємо наголосити на особливій важливості правильної кримінально-правової оцінки вчиненого та належній кваліфікації дій винної особи для забезпечення повноти реалізації кримінального закону на сучасному складному етапі розвитку Українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2008. 496 с.
2. Карпович О. Г. Анализ актуальных проблем противодействия законной предпринимательской деятельности в уголовном законодательстве некоторых европейских государств. URL: <https://www.lawmix.ru/comm/771> (дата звернення: 29.04.2020).
3. Коваленко П. М. Ретроспективний аналіз українського та світового досвіду боротьби з шахрайством з фінансовими ресурсами на транснаціональному рівні. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 6. С. 79-83.
4. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va003700-03> (дата звернення: 29.04.2020).
5. Мойсик В.Р. Відмежування шахрайства з фінансовими ресурсами від інших злочинів у сфері господарської діяльності. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 4. С. 26-30.
6. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-96> (дата звернення: 29.04.2020).
7. Лиманов В. В. Отграничение мошенничества от смежных составов преступлений. *Законность*. 1998. № 3. С. 39-43.

Тульба Н.

*студентки 1 курсу магістратури
юридичного факультету*

Тернопільського національного економічного університету

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри безпеки,
правоохоронної діяльності та фінансових розслідувань ТНЕУ*

Зайцева-Калаурі.В.

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА

В час розквіту ХХІст. та в процесі глобального «вживлення» інформаційних технологій в усі сфери життєдіяльності людства, питання захисту прав на високотехнологічному рівні являється загостреним, як ніколи. Саме безпека на інформаційному рівні часто є пріоритетною для країни, оскільки визначає, з одного боку, рівень захищеності і стійкості основних сфер функціонування суспільства чи країни щодо небезпечного інформаційного впливу, а з іншого інтенсивність розвитку суспільства в тій чи іншій сфері за рахунок ефективного використання накопичених людством знань [1, с. 41].

Поняття інформаційної безпеки залежно від його використання розглядається з різних сторін. У найзагальнішому вигляді – інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави [2, с.38].